

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האישה הצדקנית
מרת עליזה בת מול טוב ע"ה
למשפחת מלכא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת דברים

מה ללא הוכחתך כל השנים הללו, כלי שלל תניחני, ותלך ותדבק
צעקו אחי. ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך
למיתתו וכו'.

מבואר ברש"י, דמה שלא הוכיח יעקב את ראובן אלא סמוך
למיתתו - "כדי שלא תניחני, ותלך ותדבק בעשו אחי". וצריך
ביאור, דגם אם נאמר שיעזוב עבור זה את יעקב, וכי מפני שיעזוב
את יעקב, כבר ילך וידבק בעשו אחיו הרשע.

אלא הביאור בזה, כמש"כ רש"י להלן (יא, טז) "וסרתם. לפרוש מן
התורה, ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים, שכיון שאדם פורש
מן התורה, הולך ומדבק בעבודה זרה, וכן דוד הוא אומר
(שמואל-א כו, יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך
עבוד וגו', ומי אמר לו כן, אלא כיון שאני מגורש מלעסוק בתורה,
הריני קרוב לעבוד אלהים אחרים, עיי"ש. עי' עוד ברמב"ם (ספר
המדוע), שלאחר הלכות תלמוד תורה, הביא הלכות עבודת
כוכבים וחקותיהם. לומר לך, שאדם שפורש מן התורה, הוא
קרוב לעבוד ע"ז. וזהו שאמר יעקב לראובן - "כדי שלא תניחני,
ותלך ותדבק בעשו אחי".

**"ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר זודש באווד לזודש
דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אלהם,
אזרי הכתו את סיוון מלך האמרי אשר יושב בזושבון ואת
עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדרעי" (א, ג-ד)**

מבואר בקרא הכא, שמשה רבינו דיבר אל ישראל באחד בשבט.
ויש לברר, מתי היו מלחמות סיחון ועוג. ובקונטרס "למכסה
עתיק" (כאן) הביא שנחלקו בזה חז"ל, ב"מדרש רבה" (במדבר יט,
לב) איתא, דמלחמת סיחון היתה באלול. ומלחמת עוג היתה
בתשרי אחר הרגל. וב"אגדת אסתר" (פ"ג) איתא, בכסלו וטבת
לכדו סיחון ועוג. ובפירושו הר"ז"ה (שם) כתב, בכסלו נלכד סיחון,
ובטבת נלכד עוג.

והנה, רש"י להלן (יא, ל) כותב "כל מקום שנאמר אחרי מופלג
הוא". וכ"כ בבראשית (טו, א) "כל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי
מופלג" עי' "שפתי חכמים" (להלן אות ט), דלפעמים הוא מופלג
בזמן, ולפעמים הוא מופלג במקום].

ולפ"ז, הכא דכתיב "אחרי הכתו את סיחון" וכו', הוא זמן מופלג
מאחד בשבט שבו דיבר אל ישראל. ולכאורה, זהו א"ש לדברי
ה"מדרש רבה", שמלחמת סיחון ועוג היו באלול ותשרי. אבל
לדברי ה"אגדת אסתר", שהיו בכסלו וטבת, אין זה זמן מופלג
מאחד בשבט, ואמאי לא נאמר "אחר" הכתו את סיחון וכו'.

ולכאורה לא קשיא מידי, דהנה ב"בראשית רבה" (מד, ה) פליגי
בזה רבי יודן ורב הונא, "רבי יודן אמר, בכל מקום שנאמר אחרי,
סמוך. אחר, מופלג. ורב הונא אמר, בכל מקום שנאמר אחר,
סמוך. אחרי, מופלג". וא"כ יש לומר, ד"אגדת אסתר" אזיל שפיר

**"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר
הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן
וזוצרת ודי זהב" (א, א)**

עי' ברש"י (כאן), "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום
בהן, לפיכך סתם את הדברים, והזכירם ברמז". ואזיל ומפרש,
"במדבר" - שאמרו מי יתן מותנו במדבר, והיינו בשליו. "בערבה" -
שחטאו בבעל פעור. "מול סוף" - מה שהמרו בים סוף בבואם
ובנוסעם. "פארן" - חטא המרגלים. "תפל ולבן" - שתפלו על המן
שהוא לבן. "חצרת" - מחלוקתו של קרח. דבר אחר, חטא
המרגלים. "די זהב" - חטא העגל.

וקשה, דהנה רש"י (במדבר יד, כב) עה"פ "וינסו אתי זה עשר
פעמים", הביא מחז"ל (ערכין טו.) עשר נסיונות ניסו אבותינו
להקב"ה, שנים בים [אחת בירידה ואחת בעליה], שנים במים
[במרה וברפידים], שנים במן [שיצאו ושהותירו], שנים בשליו
[הראשון בשבתנו, השני והאספסוף], אחד בעגל, ואחד במדבר
פארן [מרגלים] עי' "שפתי חכמים" (שם, אות ב).

הרי שהיו עוד מקומות שהכעיסו בהן לפני המקום, שלא הוכיחם
משה רבינו כאן, כגון במים שלא הוכיחם ע"ז כלל [וכן במן, דלא
הוכיחם כאן אלא רק על מה שתפלו, ולא על מה שיצאו
ושהותירו. וכן בשליו, דלא הוכיחם כאן אלא רק על הראשון.
וצ"ל, דכיון דהוכיחם ברמז, זה כולל כל מה שהכעיסו במן
ובשליו], ומהו שכתב רש"י דמנה כאן את "כל" המקומות
שהכעיסו בהן לפני המקום.

סוף

ומאידך יש להקשות, מדוע חז"ל (ערכין שם) לא מנו את חטא
בעל פעור המרומו כאן, כדפרש"י "בערבה, בשביל הערבה,
שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב". והיה מקום לומר,
דחז"ל לא מנו אלא נסיונות, וזה היה חטא. אך א"כ, מדוע מנו את
חטא העגל. עי' "עיקר תוספות יום טוב" (אבות פ"ה, מ"ד) [ומה
שלא מנו חז"ל את מחלוקתו של קרח, משום דזה היה חטא של
יחיד ולא של כלל ישראל].

עוד יתכן לומר, דהנה באבות (שם) תנן "עשרה נסיונות נסו
אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר" וכו'. הרי דנקט התנא
"במדבר", ואפשר דבעל פעור שהיה בשטים בערבות מואב לא
היה זה במדבר, לכך לא מנו אותו חז"ל בהדי עשרה נסיונות.

**"ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר זודש באווד לזודש
דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אלהם"
(א, ג)**

**"ויהי בארבעים שנה צעתי עשר חדש צאחד לחדש. מלמד, שלל
הוכיחין אלא סמוך למיתתו, ממי למד, מיעקב שלל הוכיח את
בניו אלא סמוך למיתתו, אמר, לאובן בני, אני אומר לך, מפני**

כדעת רבי יודן ש"אחרי" הוא סמוך, וא"ש דנאמר "אחרי" הכתוב את סיחון וכו'.

כטז

אכן יש לברר, מתי חשיב "סמוך" ומתי חשיב "מופלג". והנה, גבי מכת בכורות נאמר (שמות יא, א) "ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד הביא על פרעה ועל מצרים אחרי כן ישלח אתכם מזה" וכו'. וכן כתיב (שם, פסוק ח) "וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר צא אתה וכו' ואחרי כן אצא". והלא מכת בכורות היתה בחצות לילה (שם, פסוק ד), ובני ישראל יצאו ממצרים בחצי היום (רש"י להלן לב, מח), הרי שגם איחור של י"ב שעות מיקרי "אחרי", והיינו זמן מופלג.

ע"י עוד, ב"שפתי חכמים" (בראשית כב, כ, אות י) שהביא בשם ה"מזרחי" שכתב, "דקרוי מופלג, כל זמן שלא יהיה תיכף ממש בלי שום איחור". לפ"א ש"נמי דברי "אגדת אסתר" מה דכתיב "אחרי", גם לדעת רב הונא ש"אחרי" הוא זמן מופלג.

"ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות" (א, יד)

"ותענו אותי וגו'. חלפתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה, ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך, לא ממך שנלמדת עליה, אלא ידעתי מחשבותיכם" וכו'.

הנה, מדויק ברש"י דהעמל והצער והיגיעה בתורה הוא העיקר, דלא כתב שנאה ללמוד ממש רבינו, משום שלמד מפי הגבורה, וקיבל את התורה בשלמותה, גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ע"י "ויקרא רבה" כב, א), אלא משום שנצטער על התורה - לא ממך שנצטערת עליה".

וכדאיתא ב"ספרי" (דברים לב, ב) "אמר להם משה לישראל, שמא אתם יודעים כמה צער נצטערתי על התורה, וכמה עמל עמלתי בה, וכמה יגיעה יגעתי בה, כענין שנאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום, ונכנסתי לבין המלאכים ונכנסתי לבין החיות ונכנסתי לבין השרפים, שאחד מהם יכול לשרוף את כל העולם כולו שנאמר וכו', נתתי נפשי עליה, דמי נתתי עליה, כשם שלמדתי אותה בצער, כך תהיו אתם למדים אותה בצער".

ע"י עוד ב"תנחומא" (פרשת נח, אות ג), "כל מי שאוהב עושר ותענוג, אינו יכול ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונדוד שנה, ויש מבלה ומנבל עצמו עליה, לפיכך מתן שכרה לעולם הבא". וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מת"ת הי"ב), עיי"ש.

"ואקוץ את ראשי עבטיכם אנשים זוכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אפלים ושרי מאות ושרי זומשים ושרי עשרת ושטרים לעבטיכם" (א, טו)

"ואקוץ את ראשי עבטיכם. משכתיים צדכיים, אשריכם, על מי צאתם להתמנות, על בני אצרהם ילחק ויעקב, על בני אלם שנקראו אחים ורעים, חלק ונחלה, וכל לשון חבה" (ספרי טו).

הנה, מה דהוצרך משה רבינו לקחת את ראשי השבטים בדברים. יש לבאר, עפ"מ ש"כ רש"י לעיל (פסוק יג) "ואשמם [חסר יו"ד], למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות, ולכוון אותם לדרך הישרה". הרי שאשמת ישראל תלויה בדיינים, לכך הוצרך משה לקחתם בדברים.

"ונסע מזורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר צוה ה' אלוהינו אתנו ונבא עד קדשי ברנע" (א, יט)

"המדבר הגדול והנורא. שהיו צו נחשים כקורות, ועקרבים לקשות" (ספרי יח).

יש להקשות, דרש"י בפרשת בהעלותך (י, לד) כתב, "שבעה עננים כתובים במסעיהם, ארבעה מארבע רוחות, ואחד למעלה, ואחד למטה, ואחד לפנייהם, מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך, והורג נחשים ועקרבים" (ספרי י, לד). הרי שהענן שהיה הולך לפנייהם היה הורג את הנחשים והעקרבים, ומהו שנאמר "המדבר הגדול והנורא" שהיו בו נחשים ועקרבים.

וצריך לומר, דה"נ הענן היה הורגם, אלא שהם ראו אותם מוטלים מתים לפנייהם, ויראו מהם. וכ"כ ב"שפתי חכמים" (כאן, אות ב), שבמקום שהיו חונים במדבר היו רואים אותם מתים, ואף שלא היו מזיקים להם, היו יראים מהם. ובדרך מליצה יש להוסיף, שהיו הנחשים מוטלים מתים לפנייהם "כקורות" בעלמא, וכן העקרבים "כקשות", בלא יכולת לזוז.

"והשיבו בקדשי ימים רבים כימים אשר ישבתם" (א, מז)

"ותשבו בקדש ימים רבים. י"ט שנה, כימים אשר ישבתם, נשאר המסעות, והם היו ל"ח שנה, י"ט מהם עשו בקדש, וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש" וכו'.

מבואר ברש"י, ד"ימים רבים" הם י"ט שנה. ויש לרמוז זאת בקרא, דהנה תיבות "ימים רבים" עלולות בגימטריא קטנה י"ט, רמוז לי"ט שנה שישבו בקדש.

"ויצא סיוון לקראתנו הוא וכל עמו למלחמה יהצה" (ב, לב)

"ויאלץ סיחון. לא שלח צבא עוג לעזור לו, ללמדך שלא היו צריכים זה לזה".

בפשטות, רש"י דורש זאת מתיבות "ויצא סיחון", דמשמע לבדו שלא הוצרך לעוג, וכן מוכח מד"ה שהעתיק תיבות "ויצא סיחון".

אך יתכן עוד לומר, דרש"י דורש זאת מתיבת "הוא", דלכאורה היא מיותרת, דכבר אמר "ויצא סיחון", אלא "הוא" לבדו שלא הוצרך לעוג.

ויש להעיר, מדוע המתין רש"י מלפרש זאת עד פרשת דברים, ולא פירשה כבר לעיל בפרשת חקת (במדבר כא, כג) עה"פ "ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל המדברה" וכו'.

והנה, אי נימא, דרש"י יליף לה מתיבת "הוא", ולא מתיבת "ויצא", לכאורה א"ש, דהתם לא כתיב "הוא". ואע"ג דגבי עוג (שם, פסוק לג) כתיב "הוא", שנאמר "ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי". מ"מ, אכתי לא ידעינן שגם סיחון לא הוצרך לעוג, לכך המתין רש"י ופירש זאת רק כאן.

ואפשר, דזהו שסיים רש"י (כאן) "ללמדך שלא היו צריכים זה לזה", דהלימוד הוא על שניהם, שסיחון לא הוצרך לעוג, ועוג לא הוצרך לסיחון, משא"כ בפרשת חקת שהלימוד הוא רק על עוג ולא על סיחון.